

KRČKI GLAGOLJAŠI I NJIHOVA SLUŽBA IZVAN KRKA

Mihovil Bolonić

Izvan svake je sumnje da je otok Krk odigrao veoma vidnu ulogu u povijesti hrvatskog glagolizma. Krk je bio stoljećima eldorado hrvatske glagoljske književnosti. Tu je ona cvala od XI do XIX vijeka. Iz njega su proizašli mnogi glagoljski rukopisi, što se još i danas čuvaju ne samo u župskim arhivima po otoku Krku, već i u poznatim svjetskim bibliotekama kao znanstveni rariteti kao npr. u Rimu, Londonu, Moskvi, Beču, Zagrebu itd.

To nam potvrđuju i brojne izjave naših uglednih i priznatih slavista. U tom smislu piše Milčetić: »Otok Krk je pravi rasadnik glagolske hrvatske književnosti; krčki rukopisi kite knjižnice u Zagrebu, Rimu i u Beču. A što god ih je još ostalo i na Krku. S te strane nema premca Krku, jer tu se sačuvaše gotovo najstariji pisani spomenici hrvatskog jezika ... Ja sam pak na Krku sakupio također više rijetkih starina glagolskih.«¹

Slično piše o Krku i Kukuljević u svom izvještaju s puta g. 1854.: »... što god ima starih crkvenih rukopisah od kojih neki, kao na primjer u Vrbniku, krasno pisani s i liepimi miniaturom urešeni, svi su glagolski, te ovo je uzrok zašto sam ja samo za tri dana moga bavljenja na otoku Krku sakupio ipak 27 glag. rukopisah, preko 20 tiskanih glagolskih knjigah, te do 30 glag. listinah, među kojima je najstariji od god. 1321.«²

Prof. Vjekoslav Štefanić u svojoj knjizi »Glagoljski rukopisi otoka Krka«³ opisao nam je 255 glagoljskih rukopisa koji se još nalaze na otoku Krku, a uz to i mnoštvo onih drugih koji potječu s otoka Krka ili imaju bilo kakvu vezu s otokom Krkom, a koji se danas nalaze po raznim svjetskim knjižnicama.⁴

Imajući sve to u vidu s pravom je mogao Jagić u svojem Archivu napisati da je Krk »vagina rerum glagoliticarum« i nazvati ga glagolskim »dorado«.⁵ — Isti Jagić govoreći o važnosti Bečkih listića (XI—XII vijek), koje naziva »unicum«, i uspoređujući ih s Kijevskima kaže: »Bečki listovi, premda mlađi, dokazuju, da je glagolizam u Hrvatskoj u staro doba bio u tijesnoj vezi s glagolizmom u Velikoj Moravi. Središte hrvatskoga glagolizma, prema svim dokumentima, nije bilo na jugu, nego na sjeveru, u Hrvatskom Primorju, na Kvarnerskim otocima, ne kraj Dubrovnika, nego na otoku Krku.«⁶

Stoga je i Horvat govoreći o »krčkom kulturnom krugu, koji zahvaća cijelu domenu krčko-frankopanskog roda tako reći sve do na domak Zagrebu ...« mogao napisati: »... otok Krk postaje rasadnikom hrvatske glagolice i njezinim najjačim bedemom ...« i opet: »... Međunarodni politički obrat osujećuje da krčki kulturni krug postane Hrvatskom Atenom.«⁷ — I

1. I. MILČETIĆ: *Arheološko-istorične crtice s hrvatskih otoka*, Vjesnik hrv. arheološkog društva god. VI, br. 1, str. 19, Zagreb 1884. (Cit. prema Izvještaj o radu Star. Akademije u Krku za god. 1904. str. 10).

2. I. KUKULJEVIĆ: *Izvjestje o putovanju po Dalmaciji u jeseni 1854.*, Zagreb 1855.

3. VJ. ŠTEFANIĆ: *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, JAZU g. 1960.

4. *Starine XXXIII.*

5. Cit. prema Vjesniku Starosl. Akademije u Krku god. 1913, str. 33.

6. Cit. prema J. VAJS: *Najstariji hrvatsko-glagolski misal* str. 4.

7. J. HORVAT: *Kultura Hrvata kroz 1000 godina* I, str. 218—237.

Antun Barac tvrdi, da su središte hrvatskoga kulturnoga života bili sjeverni krajevi: otok Krk, Istra i Hrvatsko Primorje, te kaže: »... da kolijevka hrvatske književnosti nije Dalmacija, nego Krk i Hrvatsko Primorje ...«⁸ — Isto svjedoči i jedan od najboljih danas živućih poznavalaca hrvatskog glagolizma prof. Vj. Štefanić: »Otok Krk je u mnogom pogledu osebujan otok ... Ali daleko najbogatiju naučnu građu pruža otok Krk za studij povijesti hrvatskog glagolizma. Krk je bio stoljećima eldorado hrvatske glagolske knjige ...«⁹

Nastaje pitanje, kako to da je baš otok Krk postao na neki način rasadnikom hrvatske glagoljske književnosti i njezin najjači bedem. Na to pitanje nam odgovara povjesničar Klaić, kad tvrdi da je krčki otok bio uopće u srednjem vijeku sijelo brojnoga svećenstva ne samo svjetovnoga nego i redovničkog. Uz biskupa i stolni kaptol u Krku postojali su u većim mjestima (gradovima-kaštelima Baška, Dobrinj, Dubašnica, Omišalj, Poljica i Vrbnik) ladanjski kaptoli (kapituli), koji su skoro redovito imali veći broj svećenika (glagoljaša), koji su se uz redovitu pastvu bavili također i knjigom, pišući i prepisujući razne glagolske obredne i druge knjige.¹⁰ Ovi brojni kaptolski zborovi predstavljali su za glagolizam pozitivnu pojavu. Iz njihove je sredine, po njihovoj funkcionalnosti, proizašao najveći broj glagoljskih rukopisa. Liturgijski rukopisi proizlazili su iz obaveza klera da kolektivno prisustvuje najmanje u nedjelje i u ostale blagdane svečanim misama a i recitiranju oficija, kako to proizlazi iz raznih biskupskih odredaba i odluka samih kapitula.

Radi toga imali su skoro redovito glagoljaši svaki svoj misal i svoj brevijar, pored onih što ih je još imala sama crkva u većoj količini za potrebe žakna (klerika). Tako čitamo među kapitulima omišaljskog kaptola, što ih je naredio omišaljskom kleru krčki biskup Mikula god. 1457, i ovaj: »Da vs(a)ki redovnik k(a)p(itu)la om(i)š(al)skoga ot sele do 2. lete imii imeti svoi briviêl' svršen pod penu zgublênê dila za edno leto.«¹¹ Kasnije se potvrđuje da je svaki svećenik doista imao svoj brevijar. Tako čitamo za vrbničke kapitulare, da je svaki od njih imao svoj brevijar.¹² A u apost. vizitaciji Mihovila Priolija god. 1603. potvrđuje se isto uz primjedbu, da svaki kapitularec ima i svoj glagolski misal.¹³

Pored ovih obrednih knjiga imali su svećenici glagoljaši i druge svoje priručnike (propovjedničke, katehetske i dr.), kako nam to svjedoči osobito kanonska vizita biskupa Ivana a Turre god. 1590.¹⁴ Mislimo, da ne treba još posebno navoditi one knjige, koje su bile »in Communi« kao vlasništvo pojedinih crkava, kako nam to svjedoče inventari pojedinih kaptolskih crkava te kanonske i apostolske vizitacije.

U vezi s time želimo pogledati brojčano stanje krčkih glagoljaša kroz vjekove te u vezi s time i njihovo službovanje izvan biskupije po raznim su-

8. *Riječka revija* 1952. god. I, br. 1, str. 8—10.

9. VJ. ŠTEFANIĆ, cit. dj., str. 5

10. VJ. KLAJČIĆ, *Krčki knezovi Frankopani*, Zagreb 1901. str. 41.

11. Ispor. *Starine* XXXIII str. 525 i Vj. Štefanić, c. d. str. 21.

12. Apost. vizitacija Aug. Valiera god. 1579. (Vatikanski arhiv).

13. Vatikanski arhiv.

14. Biskupski arhiv u Krku. — Vj. Štefanić, *Knjige krčkih glagoljaša u XVI stoljeću*, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, knj. XV, svezak 1—2, god. 1935.

sjednim biskupijama. Budući da ne raspolažemo pisanim podacima iz ranijih vremena, pogledat ćemo njihovo brojčano stanje od XV vijeka naprijed.

Prvi takav podatak imamo u III vrbničkom brevijaru iz prve polovice XV stoljeća, gdje čitamo zabilježbu da je god. 1471. bilo u Vrbniku 15 (16?) svećenika i 7 žakna.¹⁵ Potom su slijedile statistike ne samo crkvenog izvora — u pojedinim vizitacijama i relacijama —, nego i u raznim izvještajima političkih, posebno mletačkih, vlasti tj. u relacijama mletačkih upravitelja (provveditori), u kojima su oni pismeno iznosili duždu svoja mišljenja, odredbe i prijedloge, kad su se vraćali nakon nekoliko godina službe u Mletke. Prva i najvažnija takva relacija je ona Antuna Vinciguierre iz god. 1480. Potom je slijedila ona Augustina Valiera iz godine 1527., koja ima dragocjenih podataka o stanju otoka Krka u njegovo doba.¹⁶ Uz vrijedne podatke o gospodarskom, prosvjetnom i društvenom stanju otoka Krka donosi izvještaj o krčkim kaštelima, o broju pučanstva kao i o brojčanom stanju svećenika.

Govoreći o svećenicima kaže, da ima na otoku Krku mnogo svećenika, od kojih su mnogi stupili u sv. red da se ugnu raznim javnim dužnostima (alle gravezze personal). Nadalje kaže da se mnogi svećenici bave također i ručnim radovima. Na otoku, koji je tada brojio 10.461 stanovnika, bilo je oko 300 svećenika, a bilo bi ih, po njegovom mišljenju, dosta 50. Providur naglašuje da njihov broj ne smije rasti. Stoga predlaže duždu, koji je imao patronatska prava nad svim crkvenim beneficijama, na Krku, neka odredi, da nitko ne smije biti zaređen za svećenika, ako nije prije bio savjesno ispitan pred biskupom od dvaju najučenijih kanonika.¹⁷

Iz ovog iskaza kao i iz priložene tabele vidimo, kako velik broj svećenstva stvarno karakterizira prilike na Krku kroz niz stoljeća i kako će mletačke vlasti (a i crkvene, ali s drugih razloga) ići za tim da se smanji broj svećenika glagoljaša. Međutim, zanimljivo je ovdje konstatirati, kako mletačke vlasti za vrijeme cijelog svog vladanja, a još posebno za svog reformnog pokreta u drugoj polovici XVIII stoljeća nijesu uspjele smanjiti broj svećenstva u krčkim kaštelima. Vjerna toj svojoj politici prema glagoljašima i držeći se čvrsto svojih patronatskih prava nad crkvom, ona je crkvu stalno držala pod kontrolom, a osobito svojevoluminarnim podjeljivanjem crkvenih beneficija raznim strancima. U toj svojoj politici za smanjenjem glagoljaša pošle su mletačke vlasti tako daleko, da je dužd Alvise Mocenigo dekretom od 28. I 1767., baš kad je različnim dekretima počeo sve više stezati crkvenu jurisdikciju, odredio da u buduće neće nijedan novi svećenik imati dijela od desetina, niti bilo kakav beneficij ili crkvenu čast, doklegod svećenstvo ne padne na određeni broj koji će se naknadno odrediti.¹⁸

Ne samo mletačke vlasti, nego i crkvene, kao npr. biskup Petar Antun Zuccheri (1739—1778) i kasnije biskup Ivan Antun Sintić (1792—1837) ići će za tim da smanje broj svećenika. Biskup Zuccheri imao je nakanu smanjiti broj svećenika glagoljaša s razloga, da ih bude brojčano manje, ali kvalitativno bolji. Tu nakanu ističe on u svojoj samoobrani od god. 1753., gdje kaže,

15. Isp. VJ. STEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi otoka Krka* str. 339.

16. Ljubić, *Commissions et relations venetae II*, 38—41. — N. Zic, *Prilike na Krku 1527*, *Krčki kalendar 1938.*, str. 26 i d.

17. Isto.

18. Bisk. arhiv u Krku — svezak biskupa Petra A. Zuccheri.

da je imao čistu nakanu »di minorar il numero del Pretismo, di ridurlo à pochi, ma degni e capaci operaj nella vigna del Signore«. To bi vjerojatno on bio i proveo, da mu nijesu sve puteve zakrčili njegovi protivnici. To je valjda bio i povod, da su ga glagoljaši klevetali i tužili sv. Kongregaciji biskupa, kako to on navodi u svojoj relaciji Sv. Stolici god. 1742.¹⁹ Vjerojatno radi toga su ga također sumnjičili, jedinog od krčkih biskupa, da hoće da uništi »ilirski jezik«. Na to Zuccheri odgovara u cit. samoobrani pod stavkom 67., da nije nikada imao nakane »distruggere la lingua Illirica«, a to bi bilo i nemoguće »in un luogo dove il nativo idioma è Illirico«.²⁰ — Kasnije će biskup Zuccheri svojim dekretom od 19. II 1768, objaviti spomenuti dukaš dužda Alvis Mocenigo od 28. I 1767. i to u cijelosti s ovim riječima: »... Noi pertanto in escuzione dell'avenuto Sovrano Decreto facciamo nota à tutti li Cleri di questa Diocesi la ferma, e stabile volontà della Ser-tà che onde vesti prontualmente eseguita, ne in punto alcuno itterata, sendo Noi in debito di rassegnare trasgressione ...«²¹

Međutim ni drastična odredba dužda Moceniga ni dobronamjerna nastojanja biskupa Zuccheri nisu postigle cilja, jer će se ponovno početkom XIX stoljeća tužiti na velik broj svećenstva i sam biskup Sintić, koji će zamoliti francuskog guvernera u Zadru (pod princom Eugenom), da bi poduzeo potrebno za smanjenje klera u njegovoj biskupiji, jer »La molteplicità de Preti, porta delle fatali conseguenze, poichè si tolgono molte braccia alla campagna, si minora l'industria, si mantengono molti oziosi, e per quanto asseriscono i moderni calcolatori, si diminuisce la Popolazione«.²² — Na velik broj glagoljaša tužit će se bečkoj vladi i dalmatinski namjesnik Hrvat barun Tomašić god. 1814. Kao dokaz tome natodi, da sama Baška ima 36 svećenika na 3000 stanovnika.²³

Kako su sva vjekovna nastojanja antiklerikalne politike mletačke republike, kao i dobronamjerna krčkih biskupa, da se smanji broj svećenika-glagoljaša na otoku Krku ostala bez uspjeha, pokazat će nam i slijedeći iskaz dotično statistika svećenika-glagoljaša za razdoblje od XV—XIX vijeka. U iskazu donijet ćemo također i podatke o kretanju pučanstva na otoku Krku, koliko nam je bilo moguće do njih doći, radi poređenja s brojem glagoljaškog klera. Građu za ovu statistiku prikupio sam iz apostolskih i biskupskih vizitacija krčkih kaštela, kao i iz relacija krčkih biskupa Sv. Stolici prigodom službenih putovanja ad limina (Vatikanski arhiv), te napokon iz pristupačne literature.

19. Isto.

20. Isto.

21. Isto.

22. Biskupski arhiv u Krku. — Slično čitamo i u jednom civilnom izvještaju od 30. VIII 1806. o stanju na Krku. U podnaslovu »Culto religioso« piše o mnoštvu redovnika i redovnica i onih, koji su vezani celibatom. Ta zvanja »assorbono tanti utili cittadini e agricoltori, che sono un palmar ostacolo all'incremento della popolazione, che ristagnano ed inceppano inutilmente la circolazione, anzi con ostacolo ai progressi dell'agricoltura di tre quarte parti dell'isola. Basta riflettere che in una popolazione che non arriva al numero di undicimila anime, trecento possono contarsi gl'individui strettissimi col voto al celibato.« (I. Cubich, Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia, III Documenti, str. 119).

23. JELIĆ, Fontes XIX, 29.

OTOK KRK: STATISTIČKI PREGLED SVEČENIKA-GLAGOLJASA I PUČANSTVA

(Prvi broj označuje pučanstvo uopće ili broj samih pričesnika, odakle razlika u pojedinim godinama; drugi broj svećenike; a treći zakne (klerike) uopće ili samo više klerike).

- God. 1471.:** Baška —: —: —; Dobrinj —: —: —; Dubašnica —: —: —; Omišalj —: —: —; Poljica —: —: —; Vrbnik —: 15:7. (III vrbnički brevijar).
- God. 1525.:** . . . . Vrbnik —: 38: —; čitav otok 10.000 stanovnika (Ljubić, Commissiones et relationes venetae).
- God. 1527.:** Baška 1580: —: —; Dobrinj 1106: —: —; Dubašnica 2352 (s Poljicima): —: —; Vrbnik 835: —: —; Krk (sa selima) 3393: —: —; čitav otok 10461:300: — (Relacija providura Augustina Valiera od god. 1527).
- God. 1532.:** . . . . Vrbnik —: 41: — (II vrbnički misal).
- God. 1539.:** . . . Omišalj 1125: —: — (Ljubić o. c. I, 96); Vrbnik —: 36:25 (Vizitacija biskupa I. Rose); čitav otok 8000:250: — (Ljubić, o. c. I, 96).
- God. 1549.:** Baška —: 13:2; Dobrinj —: 17:6; Dubašnica —: 10:4; Omišalj —: 17:4; Poljica (računato s Dubašnicom); Vrbnik —: 46:5 (Vizitacija biskupa I. Rose).
- God. 1550.:** Baška —: 14:1; Dobrinj —: 17:6; Dubašnica —: 10:4; Omišalj —: 17:4; Poljica (uračunato s Dubašnicom); Vrbnik —: 41:5; čitav otok 8000:—: — (Kanonaska vizitacija fra Alberta Dujmića i Ljubić, o. c. II 262).
- God. 1555.:** Baška —:12:3; Dobrinj —:18:1; Dubašnica —:12:2; Omišalj —:13:3; Poljica —:5:1; Vrbnik —:50:4; čitav otok 8000, grad Krk (sa selima) 3000. (isto kao god. 1550).
- God. 1578.:** Baška —:14:9; Dobrinj —: 14:10; Dubašnica —: 7:5; Omišalj —: 14:8; Poljica —: —: —; Vrbnik —: 44:13. (Kan. vizitacija biskupa Petra Bembra).
- God. 1579.:** Baška —: 8: —; Dobrinj 750:12:10; Dubašnica 1000:7:5; Omišalj 1200:13:8; Poljica 300: —: —; Vrbnik 1000:42: —; čitav otok 7500:99: — (Apost. vizitacija biskupa Augustina Valiera u Dalmaciji).
- God. 1578.:** Baška 1180: —: —; Dobrinj 1100: —: —; Dubašnica 1156: —: —; Omišalj 650: —: —; Poljica (uračunato s Dubašnicom); Vrbnik 1000: —: —; čitav otok —: 130: —; grad Krk 1750: —: — Ispor. Vj. Stefanić, Glagoljski rukopisi otoka Krka, Zagreb 1960, str. 12).
- God. 1590.:** Baška —: 12: —; Dobrinj —: 18:5; Dubašnica —: 10: —; Omišalj —: 11: —; Poljica —: 3:—; Vrbnik —: 39:10. (Kan. vizitacija biskupa Ivana a Turre).
- God. 1603.:** Baška 1170:17:3; Dobrinj 950:25: —; Dubašnica 867:7:6; Omišalj 750:6:10; Poljica 900:3:2; Vrbnik 900:30: —; grad Krk 1000, Pumat 100. (Apost. vizitacija biskupa Mihovila Prioli. — Poljica sa Sv. Fuskom).
- God. 1609.:** Baška —: 17:5; Dobrinj —: 24:8; Dubašnica —: 4:4; Omišalj —: 8:4; Poljica —: 5:3; Vrbnik —: 35:16. (Kan. vizitacija biskupa Ivana a Turre).
- God. 1616.:** Baška —: 17:—; Dobrinj —: 20: —; Dubašnica —: 12:—; Omišalj —: 12: —; Poljica —: 5: —; Vrbnik —: 40: —; grad Krk —: 22:19. (Relacija biskupa Ivana a Turre).
- God. 1617.:** Baška —: 19: —; Dobrinj —: 22: —; Dubašnica —: 12: —; Omišalj —: 6: —; Poljica —: 5: —; Vrbnik —: 30: —. (Kan. vizitacija biskupa Ivana a Turre).
- God. 1628.:** Baška —: 23:6; Dobrinj —: 15:9; Dubašnica —: 10:6; Omišalj —: 9:5; Poljica —: 6:3; Vrbnik —: 19:10; čitav otok (bez grada Krka) 5264:82:39. (Kan. vizitacija i relacija biskupa Alojzija Lippomana).
- God. 1630.:** Baška —: 23:4; Dobrinj 1000:14:7; Dubašnica —: 12:4; Omišalj —: 10:4; Poljica —: 6:2; Vrbnik 880:21:17. (Kan. vizitacija biskupa A. Lippomana).
- God. 1633.:** . . . . čitav otok 4325:82:39; grad Krk 1333: —: —. (Relacija biskupa A. Lippomana).
- God. 1636.:** . . . . čitav otok 5000:94: —. (Isto kao i god. 1633).
- God. 1650.** Baška 1042:20:6; Dobrinj 1032:19:1; Dubašnica —: 11:2; Omišalj —: 11:2; Poljica —: —: —; Vrbnik 850:32:11. (Kan. vizitacija kapitularnog vikara Mauricija Venerius. — U iskazu uračunati su samo viši klerici).
- God. 1656.:** Baška —: 21: —; Dobrinj —: 21: —; Dubašnica —: 16: —; Omišalj —: —: —; Poljica —: —: —; Vrbnik —: 40: —; čitav otok —: c. 400 s klericima. (Kan. vizitacija i relacija biskupa G. Grbiceus. — Sacerdotes et clerici in diocesi »fere quadringenti«).
- God. 1675.:** . . . . čitav otok 6000: —: —. (Relacija biskupa fra Teodora Gennari (Jannuaris)).
- God. 1688.:** Baška 1180:40: —; Dobrinj 670:20: —; Dubašnica 680:10: —; Omišalj 390:15: —; Poljica —: 6: —; Vrbnik 780:60: —; (Ivan Pastrić, lektor na kolegiju Prop. fide u Rimu. — Ispor. Jelić, Fontes XVII, br. 244).

- God. 1695.:** Baška 1500:30:10; Dobrinj 2000:27:8; Dubašnica 1200:27:—; Omišalj 800:16:6; Poljica 500:13:6; Vrbnik 1000:51:12; grad Krk 2000 s okolicom; čitav otok 9000:166 (bez Krka) :42 (bez Krka i Dubašnice). (Relacija biskupa Baltazara Nosadina).
- God. 1715.:** Baška 2000:50:15; Dobrinj —: 30:8; Dubašnica 1900:40:8; Omišalj 2000:28:8; Poljica 1000:14:6; Vrbnik 2000:48:12; grad Krk 1200:—:—; čitav otok 1400:210 (bez Krka). (Relacija biskupa Petra Pavla Calore).
- God. 1720.: . . . . čitav otok 6720:233:—. (Relacija biskupa Vinka Lesića/Lessius).
- God. 1727.: . . . . čitav otok 8000:—:—. (Isto.).
- God. 1735.:** Baška —: 59:—; Dobrinj —: 30: Dubašnica —: 25:—; Omišalj —: 20:—; Poljica —: 16:—; Vrbnik —: 35:—; Punat 6, Vrh 4. (Kanonska vizitacija biskupa Ivana Orsini Rosa).
- God. 1742.:** Baška 2000:—:—; Dobrinj 1500:—:—; . . . . Vrbnik 1500:40:—; čitav otok —: 300:—. (Relacija biskupa Petra Antuna Zuccheri).
- God. 1770.:** Baška 1477:52:—; Dobrinj 1967:16:—; Dubašnica 1582:34:—; Omišalj 898:33 —; Poljica (uračunato s Dubašnicom); Vrbnik 665:32:10 ; grad Krk s okolicom 1343:39:—; čitav otok 7932:206:—. (Popis pučanstva otoka Krka proveden po sucu Anđelu Josipu Nave prema naredbi »generala providura od Dalmacije«. — Prema Petrisu je tada Krk imao 9751 stanovnika i 213 svećenika).
- God. 1823.:** Baška 2069:272:5; Dubašnica 1161:11:2; Omišalj 960:17:4; Poljica 438:6:3; Vrbnik 1281:20:2. (Kanonska vizitacija biskupa Ivana Ant. Šintića).
- God. 1857.:** Baška 2360:—:—; Dobrinj 2667:—:—; Dubašnica 1471:—:—; Omišalj 1449:—:—; Poljica 637:—:—; Vrbnik 1825:—:—. (Biskupski arhiv u Krku).
- God. 1935.:** Baška 3578:5(6); Dobrinj 4792:1 (4); Dubašnica 2857:5 (7); Omišalj 1984:11 (3); Poljica 937:—(2); Vrbnik 3412:22 (8); Krk 1350:—(1); Punat 3301:8 (3); Kornić 772:2; Linardići 765:—; Vrh 567:1; čitav otok 26260:55 (34). (Sematizam Krčk biskupije za god. 1935. — Radi lakšeg poređenja donijeli smo broj pučanstva i svećenika prema starim granicama krčkih župa. Tako pod Baškom dolaze **Dragabašćanska** 1160:1 (5) i **Stara Baška** (418); pod Dobrinjem **Kras** (702); pod Omišljem **Sv. Vid** 447:1 (3); pod Vrbnikom **Risika** (912). — Brojka u zaporkama označuje broj svećenika-redovnika).
- God. 1964.:** Baška 1887:6 (6):—; Dobrinj 2583:5 (4); Dubašnica 1231:3 (5):1; Omišalj 1140:7 (3):—; Poljica 662:2 (2):1; Vrbnik 2005:18 (7):3; Krk 1361:3 (1):1; Punat 1630:7 (5):1; Vrh 646:2 (1):—; Linardići 537:2:1; Kornić 412:—:—; čitav otok 13682:55 (34):8. (Kao i god. 1935. naveli smo broj pučanstva i svećenstva prema starim kaptolskim (župskim) granicama. Tako pod Baškom dolazi **Dragabašćanska** 625:1 (5) i **Stara Baška** (242); pod Dobrinjem dolazi **Polje** (545); pod Omišalj ubrojen je **Sveti Vid** 260:1 (3); a pod Vrbnik — **Risika** (495:1). — Brojka u zaporkama označuje broj živućih svećenika-redovnika, dok su redovnički klerici (bogoslovi) ubrojeni sa svjetovnim).

Iz prednjeg iskaza stanovnika u kaštelima na otoku Krku i svjetovnih svećenika (bez odsutnih i bez redovnika) u sijelima ladanskih kaptola očividno je, da je svećenstvo u odnosu prema troju pučanstva bilo doista brojno. Ako imamo na pameti, da je broj glagoljaša na Krku znao dospjeti do 200, 300 i do 400 s klericima, onda su doista istiniti izvještaji svjetovnih i crkvenih vlasti, koji govore o velikom broju svećenika glagoljaša i svećenika na Krku uopće. Radi boljeg uvida u samu stvar donosimo ovdje kraći pregled za neke godine, kako bi nam bio jasniji odnos između pučanstva i svećenstva na otoku Krku, odnosno između pojedinih kaštela na Krku (bez grada Krka).

Najprije donosimo nekoliko primjera za krčke kaštele, a zatim ćemo donijeti takav pregled za cijeli otok tj. s gradom Krkom.

God.	Vrbnik	Baška	Omišalj	Dobrinj	Dubašnica	Poljica
1532.	850:41					
1549.			1150:17			
1575.			1190:14			
1579.			1200:13	750:12	1500:13	
1603.	900:30	1170:17	750: 6	950:25	867: 7	900: 3
1630.	880:21					
1695.	1000:51	1500:30	800:18	2000:27	1200:27	500:13
1742.	1500:40					
1770.	665:32	1477:52	898:33	1967:16	1582:34	
1823.	1281:20	2069:27	960:17	1796:22	1161:11	438: 6
1935.	3300:22	2600: 5	2600:11	4090: 1	2130: 5	1038: 0
1964.	2005:18(7)	1887: 6(6)	1140: 7(3)	2583: 5(4)	1231: 3(5)	662: 2(2)

A evo sada ukupnog pregleda za sve otočke kaštele zajedno, odnosno za cijeli otok.

1527.	10.461:300 (za cijeli otok)
1603.	5.537: 88 (kašteli)
1633.	4.325: 82 (kašteli)
1636.	5.000: 94 (kašteli)
1695.	7.000:166 (kašteli)
1715.	14.000:170 (s gradom Krkom)
1720.	6.720:233 (s gradom Krkom)
1742.	:300 (s gradom Krkom)
1770.	6.589:167 (kašteli)
1825.	7.705:103 (kašteli)
1935.	22.260: 55 (s gradom Krkom)
1964.	13.682: 55 (cijeli otok) ²⁴

Iz ovog pregleda je razvidno, kako je kroz stoljeća bio uvijek veliki broj svećenika glagoljaša, ako ih uporedimo s brojem pučanstva. Drugo što upada u oči jest činjenica, da je vrbnički kapitul imao skoro uvijek relativan najveći broj svećenika, premda su drugi kašteli (Baška, Dubašnica, Omišalj) imali veći broj pučanstva. Ta tradicija traje još uvijek i danas, kada od 55 živućih svećenika (rođenih na Krku), 18 ih pripada Vrbniku tj. jedna dobra trećina. (Redovnici nisu uzeti u obzir u ovom prikazu!)

U vezi s ovom vrbničkom tradicijom piše Petris,²⁵ iza kako je nabrojio trideset živućih svećenika i dva redovnika u njegovo doba (oko 1850.): »Po tomu vidi se, kolike stroške čini Vrbnik za izučenje svoje dice! Ovi svi, izdivši samih deset starih redovnikov, sveršiše sve nauke počamši od normal-skih do sverhe simeničkih (seminarili) i svi na stroški vlastite. To nijedni drugi prebivaoci ovoga školja ne čine tako...« — Tu tridicionalnu prednost Vrbnika ističe i Štefančić. Govoreći o ladanjskom kapitolu u Omišlju i broju svećenika (10—15) iznosi također statistiku o kretanju pučanstva u Omišlju

24. Razlika u broju pučanstva dolazi od toga, što su neki brojili stanovnike uopće, drugi opet samo pričesnike. Tako i u broju svećenika dolazi do velikih razlika, jer su jednom uzeti u obzir samo svjetovni svećenici, drugi put isti s klericima, a treći put zajedno s redovnicima.

25. GRŠKOVIC-ŠTEFANIĆ, »Nike uspomene starinske« Josipa Antuna Petrisa, JAZU — Zbornik za narodni život i običaje knj. 37., str. 108.

pa nastavlja: »U odnosu prema ovom broju stanovnika svećenstvo je bilo brojno. No u poredbi sa vrbnički svećenstvom, njihov broj je relativno malen. Tako g. 1549 odnos između omišaljskog i vrbničkog klera stoji 17 prema 38, g. 1550.: 17 prema 41, g. 1955. : 13 prema 50, g. 1578. : 14 prema 44. A, nota bene, Vrbnik je n. pr. g. 1527. imao 835 duša, a 1587. ima 1000 duša«, dok je Omišalj imao g. 1527. 1195 duša, a g. 1575. 1190 duša.²⁶ — To isto vrijedi i za ostale kaštele.

Radi ovako brojnog glagoljaškog klera na otoku Krku, koji je veoma nadilazio redovite potrebe duhovne pastve, a i radi samog uzdržavanja toliko svećenika, došlo je neminovno do emigracije glagoljaša izvan biskupije — na kopno. Oni su išli izvan biskupije bilo kao propovjednici, osobito korizmeni, bilo trajno ili za dulje vrijeme na službu u pastvi. Među prvim glagoljašima, koji se spominju na službi izvan Krka, bio je vrbnički glagoljaš pop Blaž Baromić, koji je rekao mladu misu u Vrbniku dne 27. X 1471, a kasnije je bio kanonik u Senju i u tom svojstvu priredio je god. 1493. za štampu glagoljski brevijar (zajedno s ritualom i misalom).²⁷

Dolaskom otoka Krka pod mletačku vladavinu (1480) bilo je još više olakšano glagoljašima da potraže službu na kopnu, osobito u onim krajevima, koji su također bili pod mletačkom upravom i gdje je bila staroslavenska služba. U novo nastalim prilikama nastao je jači promet s krajevima pod mletačkom dominacijom, a to su bile Istra i Dalmacija. U tim krajevima stvara se poseban krug hrvatske glagoljske kulture. Taj novo nastali krug postao je za krčkog glagoljaša novo područje njegova djelovanja, a prema tome i zaslužbe, — Radi obilja svećenstva i slabe zarade morali su mnogi svećenici glagoljaši obavljati i razne materijalne poslove kao n. pr. težačke, obrtničke, ribarske i dr., pa je svaki od njih bio sretan, kad je dobio mjesto u kojoj istarskoj ili dalmatinskoj biskupiji, gdje se također glagoljalo. Prema tome granice mletačke republike postale su granice kretanja i djelovanja, a prema tome donekle i zaslužbe, za krčke glagoljaše. Radi toga ih sretno u Istri sve tamo do Gorice, pa i u Sloveniji, zatim u Dalmaciji, a na sjeveru sve do Zagreba. U tom smislu piše Milčetić: »Krčki popovi poplaviše sve susjedne zemlje: Istru, vidamski kraj (Udine, o.p.) u Italiji, Kranjsku, Hrvatsku i Dalmaciju.«²⁸ Mnogi od njih vršili su svoju službu na zadovoljstvo pretpostavljenih biskupa. Evo nekoliko činjenica u potvrdu rečenog.

Činjenica je, da se negda glagoljalo čak i u Sloveniji te da je tamo sačuvano više glagoljskih spomenika. U vezi s time tvrdi dr Gruden, da je među mletačkim Slovencima od 14.—18. stoljeća službovalo mnogo svećenika iz Dalmacije i Hrvatskog Primorja, koji su većinom bili glagoljaši. — To isto svjedoči i I. Koštial pišući: »da so v nekaterih kranjskih župnijah službovali (zaradi nedostatka domaćih duhovnikov) hrvaški glagoljaši, kaj pa le malo časa... škof. Hren... (je posvetil) 1. 1601. I. Vitezića, hrv. glagoljaša...«²⁹ Ovaj Vitezić bijaše sigurno vrbničanin, jer je to prezime vrlo staro u Vrbniku. S time u vezi pribilježio je Milčetić: »Krčki glagoljaši

26. VJ. STEFANIĆ, Nikola Brozić, Nastavni vjesnik knj. XLIX — Zagreb.

27. U III vrbničkom misalu zabilježeno je: let gdnh 1471 miseca oktobra na 27 dni služi pop Blaž. baramov sin, mladu misu.

28. IV. MILČETIĆ, Otok Krk i glagoljska književnost, Vjesnik Staroslov. Akademije u Krku 1913, str. 19.

29. I. KOSTIAL, Glagolica pri Slovencih, Vjesnik Star. Akad. u Krku 1913, str. 29.

prelažahu i u Kranjsku.«³⁰ — U članku dra J. Grudena: »Glagolica v akvilejski metropoliji« (Katoliški Obzornik IX str. 153) spominje se Ivan Vitezić koga je biskup Hren god. 1601. zaređio za svećenika, jer je bio dosta upućen u sveti red »in suo idiomate glagolitico«.

Nesamo u Sloveniji nego i u Hrvatskoj — u zagrebačkoj biskupiji — službovali su naši glagoljaši s otoka Krka. Navodimo ovdje nekoliko imena svećenika-glagoljaša koji su službovali u zagrebačkoj biskupiji, a koji prema prezimenima potječu sa Krka. Među prvima spominje se pop Barić Fugošić, koji je god. 1570 službovao na Fuki (kasniji Vukmanić), župa nedaleko od Steničnjaka, južno od Kupe — u zagrebačkoj biskupiji.³¹ O njemu piše Stefanić: »Barić Fugošić je ime iz Vrbnika na otoku Krku. Vjerojatno je i on bio jedan od onih svećenika, koji su iz primorskih mjesta, bogatih svećentvom, došli u službu u glagoljaški dio zagrebačke biskupije, koji je vrlo stradao turskim provalama sredinom XVI-og stoljeća (premda Iv. Tkalčić, Slavenko bogoslužje u Hrvatskoj, Zagreb 1904., ne spominje njegova imena)«. ³² — U jednom glagoljskom rukopisu (g. 1570—1715.), koji se nalazi u župnom uredu u Vrbniku, među ostalim lokalnim događajima, zabilježena je i smrt popa Vinka Pilarića: »1624 na dan 28 aprila est preminal pop Vicenc Pilarić na zemlji harvackoj...³³ Iz rečene bilješke može se zaključiti da je pop Vinko Pilarić, glagoljaš iz Vrbnika, kako vtoliki drugi, službovao u Hrvatskoj — zagrebačkoj biskupiji — gdje je i umro 28. IV 1624.

Prigodom kanonske vizitacije za biskupa Alojzija Lippomana (1623 — 1638) god. 1630. župnik Dubašnice Ivan Žgaljić, na pitanje Vizitatora: »quanti preti siano in questa Parochia«, odgovara: »siamo in tutto dieci et alcuni che si sono partiti dall'Isola«. Na pitanje Vizitatora, koji su svećenici odsutni, župnik odgovara: »Pre Francesco Strčić, pre Matteo Šabalja et il Cniero Donatto Japilli; et vien detto che siano andati à Carlovaz in Croazia a servire à quelli Popoli. Župnik ne zna »se hanno ottenuta la licenza« kao ni radi čega su otišli. Tada je Dubašnica imala 12 svećenika, 2 dijakona i 2 klerika.³⁴ — I radi studija išli su krčki glagoljaši u Zagreb, kako proizlazi iz izvještaja biskupa Zucherija od god. 1740., u kojem kaže da je u svim kaštelima »provveduto d'idoneo Maestro« osim Poljica i Dobrinja »dal quall'sono due partiti per le Scuole di Zagabria...³⁵

I evo sada čitavog niza krčkih glagoljaša, koji su službovali u onom dijelu zagrebačke biskupije gdje je bila u porabi glagoljica. — Da navedemo najprije one, koje nam navodi Ivan Tkalčić.³⁶ God. 1630—1634 službovao je u Peščenici, zagrebačka biskupija, (župnik) Toma Vitezić — glagoljaš — starac i revan u službi.³⁷ — God. 1634. spominje se u Brezovici (župnik)

30. Hrvatska bibliografija, Starine XXXIII, 9 (u bilješki).

31. JELIĆ, Fontes XVII.

32. VJ. STEFANIĆ, Glagoljski rukopisi otoka Krka, str. 396. — Pop Barić Fugošić prekupio je od popa Matije Čemerića poznati Petrisov zbornik i donio ga u Vrbnik, gdje je bio do god. 1961. kad je bio prodan Sveuč. biblioteci u Zagrebu za 2 milijona dinara.

33. VJ. STEFANIĆ, c. d. 304.

34. Bisk. arhiv u Krku — kan. viz. biskupa Lippomana.

35. Isto — svezak biskupa Petra A. Zuchereri.

36. TKALČIĆ, Slavenko bogoslužje u Hrvatskoj, Zagreb 1904 — cit. prema Jelić, Fontes XVII. 37—44. Isto, Jelić XVII br. 91, 116, 136, 159, 171 (prema Lopašić, Oko Kupe i Korane, Zagreb 1895, 310, 180.

glagoljaš Matija Sabalja.³⁸ — God. 1641. bio je u Vrbovcu glagoljaš Mate Sučić »qui dicitur a parochianis bonae et exemplaris vitae ... Missam quoque coram me sua lingua legit more romano, satis bene«.³⁹ — God. 1649. službovao je u Petrijancu župnik Toma Dujmović, glagoljaš.⁴⁰ — God. 1657. glagoljaš Andrija Dujmović kao imenovani župnik župe Pribić polaže prisegu na hrvatskom jeziku pred zagrebačkim biskupom.⁴¹ U Mrežnici spominje se god. 1662. kao župnik glagoljaš Mihovil Sršić.⁴² — Glagoljaš Gašpar Kremenić kapelanovao je u Bednji god. 1664.—1666.⁴³ — God. 1672—1683. službovao je u Maruševcu kao župnik glagoljaš Toma Dujmović — Dalmata.⁴⁴

Iz ovoga niza svećenika glagoljaša prema njihovim prezimenima, koja su još i danas udomaćena na otoku Krku, možemo zaključiti, da su ti svećenici od reda glagoljaši otoka Krka, koji su u XVII vijeku tražili zaradu u onom dijelu zagrebačke biskupije gdje se je glagoljalo. Budući da ima više takvih svećenika glagoljaša, koji su službovali u zagrebačkoj biskupiji, nesamo s otoka Krka, nego i iz Hrvatskog Primorja i Dalmacije možemo zaključiti, da je tada u zagrebačkoj biskupiji vladala oskudica svećenstva, kao i drugdje u Europi, a osobito glagoljaša, te su oni tamo bili dobro došli.

Još i u XIX vijeku nalazimo slučajeve, da su krčki glagoljaši službovali u zagrebačkoj biskupiji. Dne 5. III 1803. imenovan je biskup Sintić popa Ljudevita Brusića iz Poljica za upravitelja župe u Poljicima, koji je skoro tri godine bio kapelanom negdje u zagrebačkoj biskupiji. Donio je od svoga župnika pohvalnu svjedodžbu. Isti Brusić s uspjehom je položio župnički ispit pred ispitnom komisijom, dne 23. V 1803, kojoj je predsjedao senjski biskup Ježić.⁴⁵ U krčkom biskupskom arhivu nalazimo još dva krčka glagoljaša, i to obojica iz Dobrinja, koji su službovali u zagrebačkoj biskupiji. To su pop Antun Kirinčić i pop Franjo Gržetić. Prvoga je biskup Maksimilijan Verhovacz otpustio iz zagrebačke biskupije, kojoj je bio inkardiniran, jer da mu ondje zrak ne prija i zato se želi vratiti kući. Isti mu je izdao i Celebret. Drugi je pak službovao kao kapelan u Sincu — isto u zagrebačkoj biskupiji.⁴⁶

Krčki glagoljaši službovali su isto tako i u drugim susjednim biskupijama, kao osorskoj, rapskoj, zadarskoj i dr. — Tako se u najstarijoj vrbničkoj kaptolskoj knjizi god. 1561. čita slijedeća bilješka: »1561 ide o vsih svetih v Criski otok pop Gržan Družinić«.⁴⁷ Otok Cres (criski otok) spadao je sve do 1830 pod osorsku biskupiju, koja je bulom Lava XIII od 30. VI 1828. »Locus Beati Petri« zajedno s rapskom prisajedinjena krčkoj biskupiji. — Tako isto čitamo u apostolskoj vizitaciji biskupa M. Priolija iz god. 1603. U župi Beli — na otoku Cresu —, koju je vizitirao njegov delegat Franjo Grišnius u lipnju iste godine. bila su tri svećenika i jedan đakon. Jedan od svećenika — kapelan — bio je iz otoka Krka.⁴⁸

U istoj Priolijevoj vizitaciji spominje se u Kolanu na Pagu, zadarska nadbiskupija, dne 23. V 1603. kurat pop Juraj Bovolić, glagoljaš s Krka.⁴⁹

45. Bisk. arhiv u Krku.

46. Isto.

47. Ispor. VJ. ŠTEFANIĆ, c. d. 289.

48. Vatikanski arhiv.

49. Horvat, *Glagoljaši u Dalmaciji početkom 17. vijeka*, Starine XXXIII 551.

I u susjednoj rapskoj biskupiji živjeli su i djelovali krčki glagoljaši. U rapskoj biskupiji, i to u Novalji na Pagu, kako razabiremo iz iste Priolijeve vizitacije (1603), živio je pop Ivan Rošić iz Baške na Krku (... est iliricus ... Habitat etiam in dicto loco) Novalja, o.p. (presbiter Joannes Rosich de Beschae Vegliae diocesis ...), koji je služio misu modo illirico u crkvi sv. Marije na groblju. God. 1603. bio je u Rabu arhiđakon rapske crkve Nikola Kosić, koji »in lingua illirica« poučava kršćanski nauk. Po prezimenu sigurno s otoka Krka.⁵⁰

Krčke glagoljaše nalazimo u službi često i u susjednoj senjskoj biskupiji. Primjera radi navest ćemo nekoliko takvih slučajeva. Uz već spomenutog popa Blaža Baromića iz Vrbnika, koji je kao kanonik službovao u Senju, službovao je u Senju i njegov nećak p. Matij Baromić, a vjerojatno je i brat Matijev p. Ivan službovao negdje u senjskoj biskupiji. — Evo sada još nekoliko slučajeva iz ranijeg vremena. God. 1795. vrbnički župnik p. Ivan Zahija izjavljuje biskupu Šintiću, da su od 25 svećenika dvojica odsutna izvan biskupije i to p. Matej Kvasić u Istri i p. Ivan Feretić »in Ospich« (Gospić u Lici). Feretić je službovao u Gospiću kao kapelan za župnika Žuzanića iz Senja i to samo jednu godinu. Međutim je on kasnije mnogo puta zalazio u senjsku biskupiju kao propovjednik.⁵¹ Dne 22. XI 1800. dozvoljava biskup Šintić popu Nikoli Brusiću iz Baške, da može vršiti duhovnu pastvu u senjskoj biskupiji.⁵² God. 1806. spominje se u Senju p. Ivan Čubranić, rodом iz Baške.⁵³ — P. Juraj Milazzi iz Baške služio je u svojstvu kapelana u Kostreni sv. Barbare bareм od 1. X 1808. do konca travnja 1809.⁵⁴ — P. Toma Jedrlnič iz Omišlja službovao je 16 godina kao kurat u senjskoj biskupiji. God. 1815 vraća se u Omišalj, gdje je dozvolom bisk. Ordinarijata u Krku bio primljen u ladanški kaptol sa svima dužnostima i pravima.⁵⁵ — Početkom XIX stoljeća službovao je kod »zborse Crkve« u rijeci kao kapelan p. Matej Ljutić iz Dubašnice, koji je kasnije, nakon uspješno položenog ispita u Omišlju god. 1817, kroz 12 godina bio župnik u Dubašnici.⁵⁶ — Uz spomenute službovao je u Bakru kao kanonik p. Ivan Bozanić, brat krčkog biskupa Bozanića, koji je tako i pokopan. Pored navedenih mnogi krčki glagoljaši, osobito iz Vrbnika, Omišlja i Baške, službovali su u senjskoj biskupiji i to do najnovijeg vremena. Tako je pred kratko umro p. Ivan Kumbatović iz Omišlja, koji je dugi niz godina službovao u Kostreni sv. Luciji. A i sadanji kancelar bisk. Ordinarijata u Senju p. Vlado Kraljić porijeklom je iz Omišlja na Krku.

Krčki glagoljaši nastupali su u susjednim biskupijama i kao propovjednici, osobito korizmeni. Tako je npr. »presbitero illirico«, kako ga nazivaju biskupski dekreti prigodom imenovanja korizmenim propovjednikom, p. Ivan Kraljić (1707—1762) iz Dubašnice nastupao kao korizmeni propovjednik ne samo na teritoriju krčke biskupije, nego je god. 1737 propovjedao korizmu i u bližnjoj osorskoj biskupiji.⁵⁷ Slično su nastupali i drugi naobraženi krčki glagoljaši, kao i poznati — već prije spomenuti — vrbnički glago-

50. Isto str. 559.

51. Bisk. arhiv u Krku — kan. vizitacija biskupa Šintića.

52. Bisk. arhiv u Krku.

53. Vj. Štefanić, c. d. 42.

54. Biskupski arhiv u Krku.

55. Isto.

56. Isto.

ljaš p. Ivan Feretić, koji je više puta nastupao kao propovjednik u senjskoj biskupiji. Poput njega i drugi su vrbnički svećenici često zalazili u senjsku biskupiju kao propovjednici. O tome piše Petris: »Verbnik je imil dobrih meštar od skul, kako sam kazal; dobrih pripovidavac riči Božje, jer verben-ski redovnici bijahu gustokrat zazivani za predikat u Riku, Bakar, na Fužinu, na Grobnik, u Ogulin, u Otočec, u Brinje i na mnoge mesta kako je bil pop Ivan Bozanić p. t Frana, ki je najposli kanonik u Bakru; pop Ivan Feretić, koji je pak i mnoge knjige učinil, ali je ni stavil na štampu; pop Mate Hoda-nić, koji je za njegovu izkazanu vridnost bil počašćen od biskupa senjskoga s kanoničijom od Bribira i bil je pensionan.«⁵⁸

Međutim izgleda, da su krčki glagoljaši najviše službovali u bližnjoj Istri, s kojom je Krk i politički bio kroz vijekove usko povezan. Tako se već god. 1645 za kanonske vizitacije porečke biskupije po biskupu Ivanu Krst. de Giudice u župi Sbandati spominje kapelan Zgombić, koji je po prezimenu glagoljaš s otoka Krka, koji je potražio službu u susjednoj Istri.⁵⁹ — Kasnije će u sve većem broju tražiti krčki glagoljaši zaposlenje u Istri. Neki od njih vratit će se opet u svoje župe, gdje će postati članovi tamošnjih ladanjskih kaptola, dok će nekoji od njih tamo i umrijeti. U tome su zastupane sve otočke župe, a osobito one sa seoskim kaptolima. Da navedemo nekoliko takvih slučajeva.

Prigodom kanonske vizitacije, koju je obavio biskup Baltazar Nosadin (1688—1712) god. 1707 spominje se u Poljicima p. Mate Bajčić, koji je službovao jedno vrijeme u Istri kao kapelan.⁶⁰ — Na generalnoj kanonskoj viziti u Vrbniku za biskupa Alojzija Lippomana dne 8. XI 1630 veli p. Nikola Volarić, da je izbivao s otoka Krka »alcuni anni« — vjerojatno u Istri,⁶¹ — Prigodom kanonske vizitacije god. 1737 poljički župnik p. Juraj Nenadić izjav-ljuje vizitatoru biskupu Ivanu Fridrihu Orsini Rosa (1729—1738), da se u župi nalazi 15 svećenika i 3 klerika (žakna), dok se 2 nalaze u Istri.⁶² — Pri-godom kanonske vizitacije god. 1795 vrbnički župnik p. Ivan Zahija izjavljuje biskupu Šintiću, da se 2 svećenika nalaze izvan župe i to: p. Matej Kvasić u Istri, i p. Ivan Feretić u Gospiću.⁶³ — Početkom XIX stoljeća predlaže bis-kup Šintić vladi p. Nikolu Pavana za župnika u Vrbniku, jer je veoma nao-bražen te pozna latinski i talijanski. Za njega nadalje biskup kaže, da je slu-žbovao u senjskoj biskupiji kao kapelan u više župa te ga je senjski biskup hvalio kao najboljeg svećenika svoje biskupije, i žalio je za Pavanom, kad je pošao služiti u Istru kao kurat. Kasnije je bio župnik-dekan u Vrbniku (1807—1841).⁶⁴ — Otrprilike u isto vrijeme službovao je u Istri kao župnik-kanonik i natpop u Barbani p. Petar Feretić iz Vrbnika, koji je kasnije živio kao pen-zionirani kanonik Barbane u Trstu.⁶⁵ — Puntarski župnik p. Petar Žic izjav-

57. Bisk. arhiv u Krku — svežanj biskupa Ivana Orsini-Rose. — Ispor. Vj. Stefanić, *Ivan Kraljić i njegov glagoljski rječnik* — u Grada za povijest književnosti Hrvatske, knj. XV, 1940. str. 157.

58. GRŠKOVIC-STEFANIC, c. d. str. 114.

59. JELIĆ, c. d. XVII, br. 125 —U Dubašnici (Malinska) na otoku Krku postoji selo Zgombići.

60. Bisk. arhiv u Krku — kan. viz. biskupa Nosadina.

61. Isto — kan. viz. A. Lippomana.

62. Isto — kan. viz. Ivana Orsini Rose.

63. Isto — kan. viz. biskupa Šintića.

64. Biskupski arhiv u Krku.

65. GRŠKOVIC-STEFANIC, c. d. 114—115. Tu Petris pripovijeda kako je Feretić pobunio svoje župljane u Barbani protiv Francuza, te kako je nadmudrio francuskog časnika kad je došao da ga uhapsi. Pobjegao je u Vrbnik, zatim u Zagreb.

ljuje biskupa Šintiću, prigodom kanonske vizitacije 11. XI 1818, da p. Juraj Maračić »è ritornato dall'Istria«. ⁶⁶ — Puljski kapitularni vikar dr Franjo Ks. Lučić izdao je dne 24. IV 1803 Celebret p. Ivanu Kraljiću s otoka Krka (vjerojatno iz Dubašnice) povodom njegova povratka kući. ⁶⁷ — God. 1819 udario je biskup Šintić crkvenom kaznom p. Petra Nenadića iz Poljica, koji se netom vratio iz Istre. ⁶⁸ — Isti biskup dao je god. 1821. bolesnom poljičkom župniku p. Ljudevitu Brusiću kao zamjenika (viceplovana) p. Gašpara Bajčića iz Poljica, koji se u lipnju 1821. vratio iz Istre, gdje je kroz 9 godina služio kao kapelan i izl. kapelan u puljskoj biskupiji na zadovoljstvo puljskog Ordinarijata. ⁶⁹ — Koncem god. 1821 bilo je u Dubašnici prisutnih 14 svjetovnih svećenika, dok su drugi službovali u raznim drugim biskupijama, a najviše u Istri. ⁷⁰ — Porečko-puljski biskupski Ordinarijat svjedoči dne 23. IX 1835 da je pop Nikola Kraljić iz Omišlja služio ondje od 13. VIII 1833 do konca lipnja 1835 i to najprije kao uprav. župe u Sbandati, a onda kao uprav. župe Fontana, te da se je dobro vladao. — God. 1835 umro je u Novigradu (Cittanuova) u Istri p. Pavao Milčetić iz Dubašnice, — Dubašnica je imala god. 1839 19 svećenika, od kojih su osmorica bili članovi ruralnog kap-tola, 2 izvan kapitula, dvojica su službovali u biskupiji, dok su sedmorica služili izvan biskupije — najviše u Istri. — God. 1849 spominje se bersečki plov-an Turčić iz Dubašnice, koji je htio odnijeti iz stare crkve sv. Apolinara u Dubašnici oltar Uznesenja Marijina, ali se tome usprotivio dubašljanski plov-an Bogović. ⁷¹ — God. 1852 u mjesecu svibnju bio je p. Ivan Bogović iz Du-bašnice imenovan župnikom u Sv. Lovreču—Predubac (Labin).

Ovaj iskaz o službovanju krčkih glagoljaša izvan biskupije mogli bismo zaključiti onom narodnom poslovice: »Hercegovina sve zemlje naseli, sebe ne raseli«.

I na koncu još nešto: što je Krčane nukalo, da su tako brojno stupali u svećenički stalež? Sigurno je bilo više razloga za to, ali izvan svake je sumnje da prvi i glavni razlog tome treba tražiti u vjerskoj svijesti samih Krčana. Tko imalo pozna prilike otoka Krka, bez daljnega će odmah uočiti tradicijonalnu religioznost Krčana, njihovu privrženost crkvi i dosljedno tome istinsko poštovanje prema svojim vjerskim predstavnicima — svećenstvu. O tome piše Cubich: »Fu un tempo in cui il sacerdozio stava in somma considerazione presso l'isolani; ... Faceansi perciò immensi sacrifici onde poter contare tra i proprii dipendenti un uomo di tanta importanza, e allorchè un figlio era arrivato al grado di legger messa, infinita era la gioia de'parenti, e la prima celebrazione avea luogo con dispendiosissima pompa e solennità. La cosa giunse a tanto che nel 1676 il Doge Luigi Contarini dovette vietare siffatte feste e conviti ... Ciò non pertanto l'uso si mantenne costante ...« ⁷² Takva tradicionalna vjerska svijest osjeća se na otoku Krku još i danas, uza sva razna materijalistička zapljuskivanja XX vijeka. Naš Bodul je konzervativan, što se odrazuje i u ovome. On je još i danas u glavnom odan crkvi, dr-

66. Biskupski arhiv u Krku — kan. viz. biskupa Šintića.

67. Biskupski arhiv u Krku.

68. Biskupski arhiv u Krku.

69. Isto.

70. Isto.

71. Župski arhiv u Dubašnici.

72. I. CUBICH, c. d. I 105.

ži do vjerskih tradicija, on i danas časti i štuje svećenike, još i danas smatra posebnom srećom i čašću ako mu dijete postane svećenikom. Takav mentalitet lijepo je izražen u onoj svatovskoj pjesmi, koja se još i danas pjeva na pirovima po otoku Krku: »Bog vain daj imiti ... jedinoga sina popa redovnika«.73 Ova pirna pjesma sadrži iskrenu želju svake mlade majke i oca na otoku Krku ne samo u stara vremena, nego još i danas, premda možda ne općenito. — U tom smislu piše Petris za Vrbnik: »Pobožnost velika u Verbenčana ne samo u mnoštvu crkav, oltarov, i bratovščin poznivaše se, da pače i u velikomu broju redovnikov, kojih u svaku dobu imiše, i još dan današnji ima. U vrime staro po 40 mašnici i 24 žakna imiše ...«.74 U jednu riječ, imati svećenika u obitelji »to je ono za čim je čežnula svaka iole bolja porodica na otoku Krku sve do našeg vremena.«75

Slično pišu i mletački providur Petar Vendramin u izvještaju od 1. VII 173276 i dalmatinski namjesnik barun Tomašić god. 1814,77 kako svaka bolja obitelj dot. svaka kuća u većim mjestima na Krku želi imati svećenika. Oni to dakako motiviraju drukčije nego smo to mi iznijeli. Sigurno je da su ti elementi mogli igrati stanovitu ulogu, ali nikako nisu bili ni prvenstveni ni jedini, kako su to prikazivali mletački providuri svojim duždovima u Mlecima ili carski dalmatinski namjesnik austrijskom caru u Beču.

Evo njihovih razloga za brojno svećenstvo na Krku. Mletački providur Augustin Valerio u svojem izvještaju o stanju otoka Krka god. 1527 ističe činjenicu da na otoku ima previše svećenika (oko 300 sigurno s onima u Krku i redovnicima) te da su se mnogi od njih zaredili samo zato, da izbjegnu raznim dužnostima (alle gravezze personal).78 — Vjerojatno pod uplivom cvakovih izvještaja i Ivan Paštrić (svećenik Dalmatinac u Splitu) u svom katalogu crkava i svećenika koncem XVII vijeka u Dalmaciji kaže za Vrbnik, da ima oko 60 svećenika — bez žakna (klerika) — i dodaje opasku, da mnogi idu u svećenike samo da se oslobode vojničke službe na galijama.79 — Mletački providur Petar Vendramin u svom izvještaju od 1. VII 1732 tuži se duždu na veliki broj svećenika na otoku Krku, gdje svaka obitelj, dapače svaka kuća, želi imati svećenika, koji izabiru svećenički stalež samo zato da svoje obitelji, osobito u Baški i Dubašnici, — oslobode od javnih nameta.80 — I dalmatinski carski namjesnik barun Tomašić izvješćujući svoju vladu u Beču god. 1814 tuži se na velik broj glagoljaša, koji da su slabo naobraženi. U tom izvještaju ističe da sama Baška, koja broji samo 3000 stanovnika, ima 36 svećenika. Tomašić u svom izvještaju kaže, da glagoljaši — primivši slabu pouku — bivaju zaredeni za svećenika i onda postaju gospodari u kući svojih

73. Ispor. VJ. ŠTEFANIĆ, *Narodne pjesme otoka Krka*, Zagreb 1944., 98.

74. GRŠKOVIC-ŠTEFANIĆ, c. d. 107.

75. VJ. ŠTEFANIĆ, *Ivan Kraljić*... 1555.

76. »Ogni famiglia dell'isola, anzi dirò meglio ogni casa ... dedica almeno una persona ... al Culto del Sigr. Dio«.

77. »... Ogni contadino benestante desidera di avera un figlio prete«. Jelić, c. d. XIX broj 29.

78. Vidi bilješku 16.

79. JELIĆ, c. d. XVII, br. 244 — »2. Verbenico (Vrbenik) ex 60 sacerdotibus, praeter inferiores ... Ne ad triremes sumantur, fiunt sacerdotes«.

80. ISOR, V. PREMUDA, *K Strohalovu zdanju Stašičeve notarske knjige*, Vjesnik Star. akademije u Krku god. 1912., str. 79.

roditelja — izgleda radi materijalnih razloga. Jer je svećenik ne samo svaki dan radio u polju, nego je svaki dan i mislio i nosio u kuću svoje desetine».⁸¹

Da je otok Krk ostao vjeran svojoj svjetloj vjerskoj tradiciji do najnovijih vremena svjedoče nam statistike iz ovog stoljeća tj. od god. 1935 i 1964. Tako je otok Krk, računajući i grad Krk sa svojim suburbijem (Punat, Kornić, Vrh i Sv. Fуска), imao god. 1935 na 26.260 stanovnika 55 svjetovnih svećenika i 33 redovnika, od kojih je sam Vrbnik imao jednu dobru trećinu tj. 22 svećenika i 8 redovnika. — Stanje poslije drugog svjetskog rata nije se ni malo pogoršalo, nego dapače i poboljšalo, premda svećenicima ne cvatu ruže tj. ne mogu ih privlačiti materijalna dobra, kako su to stalno isticali mletačke i austrijske vlasti. Iz priloženog iskaza izlazi da je god. 1964 otok Krk imao na 13.682 stanovnika 55 svjetovnih svećenika i 35 redovnika, od kojih su trinaestorica izvan biskupije ili u inozemstvu (računajući i redovnike u inozemstvu). Vrbnik i sada vodi sa 18 svjetovnih svećenika i 7 redovnika (poslije god. 1945 imao je Vrbnik 8 svjetovnih i 3 redovnička mladomisnika). — Na koncu još jedna značajna konstatacija, da je otok Krk iza god. 1945 imao 23 svjetovna mladomisnika i 10 redovničkih.

---

81. JELIĆ, c. d. XIX br. 29 — Pretjeruju o manualnom radu glagoljaša, jer su već u to doba bili rijetki koji su obrađivali polja, kako to svjedoče kan. vizitacije u bisk. Ordinarijatu u Krku. —